

REDAKTORUN KÖŞESİ

UZLAŞMA

Geçennerdä buluŝtum bir eski komuŝumuzlan. Bän poçtadan çıkardım, o da geçärdi yoldan da tanıdı beni. Miti batü teklif etti, gidip, birerdä oturalım. Bän dä, çok düşünmedään, evallaa geldim, çünkü hiç düşünmedim,

ani “oturmaa” dediynän, birär filcan buyurmaa an-nêelar. Benim aklımda sa busoy oturmak çay gibi bişey içmäklän baalı. Açan çok vakit evdä yoksun, yabancılaŝêrsın, kendin dä bunu annamadaan.

Meydanda bulduk usluca bir er, neredä yakışêr lafetmää. Miti batü çok sevinärdi, ani buluŝtuk. Küçük-lüümdä biz bir maaledä yaşardık, sora onnar başka erä geçtilär, bän dä hep gurbetliktä gezdim, birtürlü görüŝmärdik. Adam bir yandan annadardı kendi yaşamasını, o da uŝaklarını başka memleketlerä yollamış, bän sandım – üürenmää, ama diilmiş üürenmää, işlemää, öbür yandan da bana soruŝlarını sorardı. Soruŝlarında ikidä-birdä sorardı:

– Da sän ŝindi ne olacan?

Bu soruŝ bana başkasından da vardır geldii, bän artık üüreniktim, ani onun cevabını işittiynän, insannar hiç dä kanaat kalmardılar. Taa zeedesi, sansın, biraz kahıra da düşärdilär.

– Filolog, – keskin dedim bän da baktım adamın reaksiyasına.

Miti batü buruŝturdu suratını, yumdu gözlerini da “aaah” gibi bir ses çıkardı. Bän, doorusu, pek annayamadım bu rakıya mı osa benim cevabıma mı bölä reaksiya geldi. Sanêrım, ani ikisinä dä. Lafımız başka tarafa yavaŝıcık kaydı.

Çok geçmedi, lafçım genä kabarcıma bastı.

– Helal üürenmişin, ama... ne olacan e? – Miti batü tuttu elimi. Adamın suratında zeet niŝanı vardı. Bän dä kendimi kabaatlı duymaa başladım, onun bu zeetleri bendän kaynaklanardı.

Dedim, kırmayım adamın üreeni, da dolaylı bir cevap kıvrattım:

– Bän Aziya hem Afrika institunu bitirdim, sora da dil, literatūra uurunda üürendim...

– Sän Afrikaya da mı gittin? – gözlerindä bir saygı ŝafkı ŝıladı.

– Gitmedim, ama onnar için üürendim, – dedim.

Ne dä desäm, hep adamın soruŝ ateŝini süündürämärdim. Bitki-bitkiyä, tutmêrım aklımda, artık

kaçıncı sefer bu soruŝa cevap edärdim, o sorduynan:

– E, ne olacan sän, e?

– Önderci, – dedim. Adamın üzü-gözü başladı ŝılamaa. Bu cevabı o beklärmiş bir saattan zeedä. Filcanı aktarıp, Miti batüm ayaa kalktı da sıkı elimi, sansın, bän onun iş öndercisiydim.

Adamın ürää raatladıktan sora onun aklına geldi yaşamasından bir epizod, angısını istedi benimnän paylaşmaa.

“Bilersin mi, sän taa yoktun, bizim maaledä iki adam vardı – Nüklay dädu hem Vani dädu. Ozaman onnar dädu diildilär, bän dä senin yaşındaydım. İkisi dä bizim komuŝu, biri üst yanımızda, öbürü dä alt yanımızda. İkisi dä yanniŝ mı yanniŝ, ters mi ters, fena mı fena. Benimnän ikisi dä islää yaşêêr, ama biri-birini görmesinnär. İkisi dä harmana çıkarsa, uzaktan uzaa bizim harmanın üstündän baariŝêrlar. Aazlarına ne gelärsä baarêrlar.

Bir güz bizim maaledä düün vardı, evelki düünnär dä çadırda yapıları. Sokaan ortasına çadırı kurduk, telleri gerdik, ŝavk olsun. Karannık olduynan, insannar toplandı, hepsi çadırda, gelin-güvää, saadıçlar, sadıç koltukları, gelinin tarafı, soy-senselä, bir yanda da komuŝular, sayılêr biz. Çalgıcılar havaları biri-biri ardı sora çälêr, hepsi ŝen, iyip-içeriz. Hava da yaa-murlu, lüzgär dä var. Bir dä, taman süüşleri getirdilär, demelik, düün bitkisinä yaklaşêr, hepsi furkuliŝaları elinä aldı, lüzgerdän ŝavklar süündü. Olmalı, birerdä tel koptu. Oracık-buracık, adamnar çıktılar ŝafkı düzmää, çalgıcılar da sustu. Bir dä o sus karannıkta bir ses koptu – “valeley, vaaa” – sizin ŝindikiki o trillerlär pak yok onun yanında.

Sora ŝafklar yandı, annadık, ani Vani dädunun elinä furkuliŝa saplanmış. Onun önündä dä Nüklay dädu oturardı, ama o kendi kabaatını kabletmedi – “diil bän”, “bän bişey yapmadım”. Ama hepsi bilir, kimin bu işi.

Bundan sora bän düşündüm uzlaŝtırayım bu duŝmannarı. Bizim dä yaşamamız olacak raat. Zerä ne o, bu canavarlar auldaykan, yok nicä aulda iş yapmaa, baarêrlar, nicä üülen treni. Çardım birini, sora öbürünü bizim kapu önünä. Çıkardım bir oka ŝarap, mezelik bişey, hazırladım sud kesmää. Öndercinin işi bu, insannarı uzlaŝtırmaa, barıŝtırmaa.

Tuttum bir nasaat komuŝuluk için, ani eveldän kalmış annaŝıpta yaşamaa, bir kapu komuŝuyuz, uŝaklar bilä büüdü, karılar bilä işä gitti, sıra gelecek, bekim, mezarlıkta da yannaŝık yatmaa. Bitkidä dä deerim:

– Hadi, bay Nüklay, bay Vani, baariŝtinız, ŝindi barıŝın. Bakêrım ikisininin dä üzlerine, durêrlar, nicä >>>

62. BAA (TARLA) İSTÄMEER DUA – İSTEER KAZMA.

Var ölä durumnar, açan insan ilkin läüzüm yapsın kendi işini, sora dua etsin Allaha, ki o versin yaamur ya da güneşli hava, korusun türlü hatalı işlerdän h. b. Ama sade duaylan bu dünnedä iş bitmeer. Diil çoktan okudum aarif bir laf: “Kendini kurtarana Allaa el uzardarmış” (M. Köse).

63. BACA TÛTÛNSÛZ OLMAZ.

Sayılêr, bir islää işin – deyelim, evi yısıtmak için sobayı yakmak – var sıkıntılı tarafı da: tütün, kurum. Hep ölä, karının kocası varsa, o karı läüzüm annasın, ani adam para kazanêr, evdekilerini arkaya alêr, ama kimi kerä o var nasıl oyalansın dostlarından kırçmada, iştan yorgun gelip, bir ufak iş beterinä darılsın karısına – yaşamakta türlü-türlü olêr. Akıllı, aylesini düşünän karı läüzüm biraz saburlu olsun.

İnternettä (vk.com/photo-69418842_328767624) okudum, ani bu söyleyişin rusçada karşılı (ekvivalenti) – Нет дыма без огня (Ateşsiz tütün yoktur). Kayıl olamêêrım, çünkü şu rus söyleyişinin maanası biraz başka: “er birkimsey için laf gezärsä, ama o laf dooru mu osa yalan mı – belli diilsä, insan düşünêr, ani hep bişey-bişey ortalıkta vardır, o lafın vardır sebebi”.

Türk.: Dumansız baca olmaz, kahursuz koca olmaz.

64. BAL SATAN PARMAANI YALARMIŞ.

İnsan yaptı iştan az mı, çok mu, ama (ödek parasından kaarä) hep okadar faydalanêr.

Studentlik vakıdında benim dostum Lönä K., çalışardı «Bucuria» bomboni fabrikasında. Hiç bir kerä o yoktur smenasından gelsin boş ellän. E-he-hey, nekadardatlılık biz iyärdik! Türlü şokoladlar, “kuş südü”, “meteorit”...

Herbir iştan insana arada-sırada düşêr kelepir: ekmek fabrikasından (pekarnedän) – bir ekmek, sucuk fabrikasından – bir parça sucuk mu, pastırma mı. Bu

UZLAŞMA

>>> pişmiş paça. Sansın, benim laflarım yaradı. İ, uzattılar ellerini, elleştirilêr. Ama Nüklay dädü uzadêr kafasını Vani dädunun kafasına. Dudaklarını önä sürmüş, sayılêr, öpecek yanaanı. Vani dädü da, gül gibi, gülümseer, adam düşünêr, ani duşmanı pişman olêr. Nüklay dädunun dudakları etişir-etişmâz Vani dädunun yanaana, önezeyä dişleri çıktı. Na, sana. Dala bu Vani dädunun yanaanı! Bu da baarêr mı, baarmêêr mı, vay-valeley. Nüklay dädü, çıkıp, gitti, Vani dädü sa taa yarım saat kendinä gelämedi.

Taa ikisi dâ ölüncä, ölä dâ uzlaşamadı bu komuşular”.

Viktor KOPUŞÇU

AÇIKLAMALI SÖLEYİŞLÄR

kural hererdä işleer. Eer iş erindä imeelik tarafından bişey yoksa bilä, hep okadar bir fayda olêr doktorlara da, terzilerä dâ, zaabitlerä dâ.

Türk.: Bal tutan parmağım yalar.

65. BALIK KAFA-DAN KOKÊR.

Herbir insan topluluunda var türlü kişilär – çalışkan da, haylaz da, çemrek tä, aar kafalı da. Bir işi başarmaa deyni, topluluu läüzüm birleştirmää, üretmää, annatmaa herkezin ne hem nasıl yapıcaanı. Kim bunu yapabilir? Önderci. O läüzüm kendisi örnek olsun hem herkezinä davransın, hesaba alarak karşıdaki insanın kişiliini. Başka laflarlan, öndercinin rolü pek önemnidir.

Alalım bir futbol takımını. Takım pek islää oynwêêr, lider grupasında. Ama tä diişiler sade bir kişi – trener, oyuncular hep onnar. Takımın oyunu yarım sezonda bozulêr, futbolcular çekişerlär, gol sokamêêrlar, komanda tukurlanêr aşaa, olêr autsayder.

Çok kerä bölä olêr diil sade futbolda, ama iştä dâ, ayledä dâ, kâr devlettä dâ.

Türk.: Balık baştan kokar.

Petri ÇEBOTAR

TÛRKİYADA GAGAUZ LİTERATURASI

Türkiyada “Bilge Kültür Sanat” basım evi tiparladı türk dili profesoru Nevzat Özkanın “Gagavuz Edebiyatı” adlı kiyadını. Kiyadın girişindä avtor kısıdan verer bilgi gagauzların adı, etnik kimni, istoriyası, dili, dini, adetleri hem kulturaları için. İki büyük bölümü dâ toplanmış gagauzların halk hem avtor literaturasından örneklär.

Halk literaturası bölümünä girmiş söyleyişlär, bilmeyselär, uşak peetleri hem türküleri, dastannar, dualar, legendalar, cümbüşlär, maanilär, masallar hem türkülär. Bu tekstlär alınmış V. Moşkovun, N. Babogulunun, M. Durbaylonun, A. Manovun, V. Zayaçkovskinin h.b. folklor toplumnarından.

Avtor literaturasına geçärkän, kiyatta yazdırılêr gagauz yazısı hem literaturası. Sora yazıcıların duumalarına görä erleştirilmiş elli beş proza yazıcısının hem peetçinin yaratmaları. Avtor literaturasını açêr protoierey Mihail Çakirin “Besarabiyalı gagauzların istoriyası”, bölümü kapêêr genç yazıcıların hem peetçilerin yaratmaları. 744 sayfalık kiyadın bitkisindä var nicä bulmaa kullanılan kaynakları hem indeksi.

FOLKLOR SEDEFLERİ

KAMÇI

Bir kızlan bir çocuk beenmişlär biri-birini. Evlenerlär. Karı işä gitmäzmiş, evdä durarmış. Adam işlärmiş taligacı. Bir gün geler adam iştan – yok imää, karı yapmamış. İkinci gün genä yok imää – hep ölä. Adamın çıkêr üfkesi. Bir günü adam, işä gideceykän, asêr kamçıyı duvara da deer ona:

– Kamçı, avşama da gelärsäm iştan da genä imää olmarsa, koparacam seni iki parçaya.

Adam demiş bölä da gitmiş işä. Karı süpürmüş içersini da oturarmış. Gelmiş ona o günü mamusu da sormuş:

– Ne oturêrsın, kızım?

– İi, naşı yapayım, mamu, bitti işim.

Laf-laftan, annadêr kız mamusuna, ne demiş adam kamçıya bu sabaa, işä gideceykän. Mamusu seslemiş bitkiyädän da demiş:

– Senin adamın bu lafları dedi diil kamçıya, ama sana. Sän vakıdı kaybetmä, ama tutun da yap bir parça sıcak imää avşam için adamına.

Mamusu demiş bu lafları da gitmiş evä. Kızı düşünmüş da

yapmış bir parça imää.

Avşamnän adam sevinmiş, ani var imää, da demiş:

– Genä sän, kamçı, yapmışın imää. Yapmaydın, bän seni koparacedim parça-parçaya.

Karı işitmiş bu lafları da demiş:

– Adam, kamçı yapmadı imää – bän yaptım.

S. Kuroglunun arhivindän

BİTKİ PAZAR

Mani bulü bitki vakit pek prost uyuyardı. Türlü dertlär, angısnar toplanmışlar etmiş yılın içindä, bir aar taş gibi falardılar onun kemiklerini. Kırk yıl çiftçilik hem sayısızlan gecelär, hepsi dä altı uşaan krivatçık başında, etişärdilär geeridän. Pensiyada Mani bulü çoktandı artık, kuvedinä görä yapardı evdeki işleri, pazarlarda gidärdi kliseyâ, slujbadan sora panayıra, avşam üstü dä çıkardı dernä komşuykalarlan, neredä üürenärdi küüyün en taazä yalannarını. Her cumertesi o gidärdi mezarlaa, neredä irmi yıl yatardı kocası hem yıl yıldan taa zeedelenärdi senselelär. Bölä geçärdi ihtiarlık.

Ama diil çoktan geldi o vakit, açan Mani bulü anadı, ani onun yolu şansora içerdän präçkayadan sade. Ayakları onun heptän yufkalandılar, vraçlar kısırdılar omuzlarını, göstereräk parmaannan onun duuma yılına pasportta. Mani bulünün günneri döndülär boz renginä, ev hem aul içi başladılar kapana benzemää. Pek kahırlanardı ihtiar insan, ani kliseyâ gidämeer. Siirek sevinmelik günnerindä çocuü götürärdi onu maşınaylan kliseyâ ya da mezarlaa. Pazarlarda onu dolaşmaa gelärdi kalan uşakları, angısnar durmamayca annadardılar kendi zorlarını, kimär kerä unudarak sormaa anasının kefini.

Pazar sabaası taa karannıktı, açan Mani bulü kalktı döşendän. Neredä sä işidilärdi şamata, da Mani bulü gitti bakmaa, kim evdekilerdän kalktı bölä erken. Vani, Mani bulünün yanında yaşayan en küçük oolu,

hazırlardı çizmelerini.

– Ne horozlarlan bilä kalkmışın, oolum?

– Ava giderim, mamu. Sän ne uyumêêrsın e?

– İhtiarlıkta uyku sıçan kuyruu gibi kısa, oolum.

Vani hazırladı kapunun yanına rükzaa hem tüfää. Alıp çizmelerini, başladı giimää onnarı. Mani bulü bakardı ooluna da kıyışamazdı sormaa ona.

– Sän çok mu vakıda gidersin, oolum?

– Bütün günä, allem. Neçin sorêrsın, mamu?

– Kliseyâ soracedim hızlandırısın beni, ama taa sonda yok bişey...

– Büün avın bitki günü. Yapamayacam istediini, mamu. Öbür pazara gidecez, bän dä klisä içinä hayli vakit girmedim.

– Öbür pazara taa etişelim lääzım... İ, hadi git, oolum. Allah korusun seni, bakın, atent olun avda.

Mani bulü dürük örüdü odasına da yaktı şafkı. Alıp elinä evangeliyayı, o okudu, gözleri başlayınca acımaa...

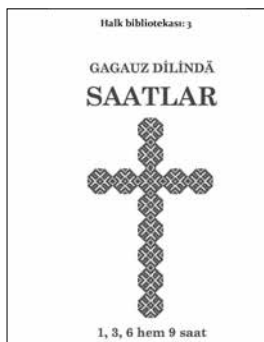
Üç gündän sora Mani bulü kaybetti kendini aul içindä, düşeräk, urdu kafasını alçak demir aulcuklara. Cumaa avşamı, komadan çıkmadaan, Mani bulü verdi can. Popaz, okuyarkan ölüyü klisedä pazar günü, Vani hiç durgudamardı yaşlarını. Onun aklından çıkmazdı anasının bitki istedi, angısını o yapmadı...

Nikolay ESİR

2017 / сүрмәк айы / № 3 (29)

“СААТЛАР” ТЕКСТИ АПРОБАЦИЯ ИЧИН ИНТЕРНЕТТӘ ЙАЙЫННАНДЫ

1, 3, 6 хем 9 саат – доорусалтанатлы хем башка христиан клиселердә кулланылан гүннүк службалар. Евелки вакытларда монастырларда бүтүн гүн пай оларды белли парчалара, ангыларында топлу дуа йапыларды.

Бүүн клиселердә саатлар окупнәр саде озаман, ачан вар литургийа. 9 саат авшамныын өнүндә, 3 хем 6 саат – литургийанын өнүндә, 1 саат да сабаалыктан сора. Илк керә бу текстлери чевирди

Сүрмәк айынын 17-дә Комратта гагаузларын миллет рубаларынын гөстериши йапылды. Чадырдан колекционер Лидийа Тодиева чоктан топлээр бу колекцийайы. Гөстеришлән фиштаннарын арасында вар 100 йыллык да. Кимилерини уста енилемиш, кимиси сә ески стилдә калмыш. Ресим галерейасында гечән гөстеришә катылды башкан, Баканнык Комитети азалары хем мераклылар.

Таа илери Л. Тодиева капалы гөстериши йапты Чадырда, нередә о ишлеер моделер. Уста бүүклерә миллет рубаларындан башка, күчүк куклара да дикер гагауз фиштаннарыны хем йапәр айкакабы.

Сүрмәк айынын 18-дә анылмыш түрколог, гагауз дили аараштырмажысы проф. Л. А. Порковская (1925-2009) 92 йашыны таманнайажейды. Онун анысы ичин Комратта Билим меркезиндә томбарлак маса йапылды. Топлананнар ургуладылар онун бүүк ролуну гагауз дилинин аараштырылмасында хем стандартлаштырылмасында. Бешалмада Лүдмила Покровскаянын мезарына да чичек койулду.

Комрат университетиндә дә Л. Покровская бир семинарда анылды. Семинара катылды гагауз филологийасындан үүредижиләр хем үүренижиләр.

хем типарлады Ай-Боба Михаил Чакир (1911–1912 йылларда).

2016 йылда “Айдыннык” ЖТ башлады хазырламаа гагауз дилиндә “Саатлар” текстлерини. Кулланылды Ай-Боба Михаил Чакирин чевириси, ангысы таманнанды етмейән парчаларлан.

Еер оларса ени Псалтир чевириси гагауз дилинә, ангысы олажек Ай-Бобанын чевирисиндән таа уйгун хем йакышыклы клисә кулланымы ичин, “Саатлар” текстинин типарланмасында ени чевире кулланылажек.

Йалварэрыз, улаштырасыны бу текстлери Гагаузийада измет едән попазлара, диаконнара, даскаллара хем клисә окуйужуларына. Беклеериз, ани гагаузча дуа етмәә истейеннәр окуйажеклар тексти да кенди фикирлерини бизә билдирежеклар; е-маил: kopusciuv@mail.ru (Times New Roman, 12, сыра арасы интервал 1,5). “Саатлар” йайыннанды Каул епископу Анатолинин изининән.

www.aydinnik.org

БЕШАЛМАЙА ВАРАЛЫМ

Дан ерлери алажа,
Индим, гиттим гаража.
Колчи имемиш екмек,
Шиширер бир текерлек.

Дүрмә, Ангел, кашыны,
Вер, Андрейин,
скатыны.
Бешалмайа варалым
Хем вакытлан гезелим.

Бас исләә, Колчи, газа,
Етишелим Конгаза.
Жанналым орада,
Кайыш баксын чораба.

Йол буйу, аул-аул,
Тумбалар олду даул.
Генә сенинән, достум,
Бүүк зорумда булуштум!

Савели ЭКОНОМОВ

ФОКЛОР СЕДЕФЛЕРИ

Бир кызлан бир чоҗук беенмишләр бири-бирини. Евленерләр. Кары ишә гитмәзиш, евдә дурармыш. Адам ишләрмиш талигаҗы. Бир гүн гелер адам иштән – йок имәә, кары йапмамьш. Икинжи гүн генә йок имәә – хеп өлә. Адамын чыкэр үфкеси. Бир гүнү адам, ишә гидеҗейкән, асэр камчыйы дуvara да деер она:

– Камчы, авшама да геләрсәм иштән да генә имәә олмарса, копараҗам сени ики парчайа.

Адам демиш бөлә да гитмиш ишә. Кары сүпүрмүш ичерсини да отурармыш. Гелмиш она о гүнү мамусу да сормуш:

– Не отурэрсын, кызым?

– Ии, наши йапайым, маму, битти ишим.

Лаф-лафтан, аннадэр кыз мамусуна, не демиш

адам камчыйа бу сабаа, ишә гидеҗейкән. Мамусу сеслемиш биткийәдән да демиш:

– Сенин адамын бу лафлары деди диил камчыйа, ама сана. Сән вакыды кайбетмә, ама тутун да йап бир парча сыҗак имәә авшам ичин адамына.

Мамусу демиш бу лафлары да гитмиш евә.

Кызы дүшүнмүш да йапмыш бир парча имәә.

Авшамнән адам севинмиш, ани вар имәә, да демиш:

– Генә сән, камчы, йапмышын имәә. Йапмайдын, бән сени копараҗейдым парча-парчайа.

Кары ишитмиш бу лафлары да демиш:

– Адам, камчы йапмады имәә – бән йаптым.

С. Куроглунун архивиндән

БИТКИ ПАЗАР

Мани булү битки вакыт пек прост уйуйарды. Түрлү дертләр, ангысыннар топланмышлар етмиш йылын ичиндә, бир аар таш гиби фалардылар онун кемиклерини. Кырк йыл чифтчилик хем сайысызлан геҗеләр, хепси дә алты ушаан криватчык башында, етишәрдиләр гееридән. Пенсийада Мани булү чоктанды артык, кувединә гөрә йапарды евдеки ишлери, пазарларда гидәрди клисейә, службадан сора панайыра, авшам үстү дә чыкарды дернәә комшуйкаларлан, нередә үүренәрди күйүүн ен таазә йаланнарыны. Хер җумертеси о гидәрди мезарлаа, нередә ирми йыл йатарды коҗасы хем йыл йылдан таа зееделенәрди сенселеләр. Бөлә гечәрди ихтиарлык.

Ама диил чоктан гелди о вакыт, ачан Мани булү аннады, ани онун йолу шансора ичердән прәчкайадан саде. Айаклары онун хептән йуфкаландылар, врачлар кысардылар омузларыны, гөстерерәк пармааннан онун дуума йылына паспортта. Мани булүнун гүннери дөндүләр боз ренгинә, ев хем аул ичи башладылар капана бенземәә. Пек кахырланарды ихтиар инсан, ани клисейә гидәмеер. Сиирек севинмелик гүннериндә чоҗуу гөтүрәрди ону машынайлан клисейә йа да мезарлаа. Пазарларда ону долашмаа геләрди калан ушаклары, ангысыннар дурмамайҗа аннадардылар кенди зорларыны, кимәр керә унударак сормаа анасынын кефини.

Пазар сабаасы таа каранникты, ачан Мани булү калкты дөшеендән. Нередә сә ишидиләрди шамата, да Мани булү гитти бакмаа, ким евдекилердән калкты бөлә еркен. Вани, Мани булүнун йанында йашайан ен күчүк оолу, хазырларды чизмелерини.

– Не хорозларлан билә калкмышын, оолум?

– Ава гидерим, маму. Сән не уйумээрсын е?

– Ихтиарлыкта уйку сычан куйруу гиби кыса, оолум.

Вани хазырлады капунун йанына рүкзаа хем түфәә. Алып чизмелерини, башлады гиимәә оннары.

>>>

62. БАА (ТАРЛА) ИСТӘМЕЕР ДУА – ИСТЕ-ЕР КАЗМА.

Вар өлә дурумнар, ачан инсан илкин ләәзым йапсын кенди ишини, сора дуа етсин Аллаха, ки о версин йаамур йа да гүнешли хава, корусун түрлү хаталы ишлердән х. б. Ама саде дуайлан бу дүн-недә иш битмеер. Диил чоктан окудум аариф бир лаф: “Кендини куртарана Аллаа ел узадармыш” (М. Көсе).

63. БАЖА ТҮТҮНСҮЗ ОЛМАЗ.

Сайылэр, бир исләә ишин – дейелим, еви йысытмак ичин собайы йакмак – вар сыкынтылы тарафы да: түтүн, курум. Хеп өлә, карынын кожасы варса, о кары ләәзым аннасын, ани адам пара казанэр, евдекилерини аркайа алэр, ама кими керә о вар насыл ойалансын достларыннан кырчмада, иштән йоргун гелип, бир уфак иш бетеринә дарылсын карысына – йашамакта түрлү-түрлү олэр. Акыллы, айлесини дүшүнән кары ләәзым бираз сабурлу олсун.

Интернеттә (vk.com/photo-69418842_328767624) окудум, ани бу сөлейишин русчада каршылыгы (эквиваленти) – *Нет дыма без огня* (Атешсиз түтүн йоктур). Кайыл оламээрим, чүнкү шу рус

БИТКИ ПАЗАР

>>>

Мани булү бакарды оолуна да кыйышамазды сормаа она.

– Сән чок му вақыда гидерсин, оолум?

– Бүтүн гүнә, аллем. Нечин сорэрсин, маму?

– Клисейә соражейдым хызландырасын бени, ама таа сонда йок бишей...

– Бүүн авын битки гүнү. Йапамайаҗам истедиини, маму. Обүр пазара гидеҗез, бән дә клисә ичинә хайли вақыт гирмедим.

– Обүр пазара таа етишелим ләәзым... И, хади гит, оолум. Аллах корусун сени, бакын, атент олун авда.

Мани булү дүрүк өрүдү одасына да йакты шафкы. Алып елинә евангелийайы, о окуду, гөзлери башлайынҗа аҗымаа...

Үч гүндән сора Мани булү кайбетти кендини аул ичиндә, дүшерәк, урду кафасыны алчак демир аулҗуклара. Жумаа авшамы, комадан чыкмадан, Мани булү верди җан. Попаз, окуйаркан өлүйү клиседә пазар гүнү, Вани хич дургудамарды йашларыны. Онун аклындан чыкмазды анасынын битки истедии, ангысыны о йапмады...

Николай ЕСИР

АЧЫКЛАМАЛЫ СӨЛЕЙИШЛӘР

сөлейишинин маанасы бираз башка: “еер биркимсей ичин лаф гезәрсә, ама о лаф доору му оса йалан мы – белли диилсә, инсан дүшүнәр, ани хеп бишей-бишей орталыкта вардыр, о лафын вардыр себеби”.

Түрк.: Думансыз баҗа олмаз, кахырсыз коҗа олмаз.

64. БАЛ САТАН ПАРМААНЫ ЙАЛАРМЫШ.

Инсан йаптыгы иштән аз мы, чок му, ама (өдек парасындан каарә) хеп окадар файдаланэр.

Студентлик вақыдымда беним достум Лөнә К., чалышарды «Букура» бомбони фабрикасында. Хич бир керә о йоктур сменасындан гелсин бош еллән. Е-хе-хей, некадар татлылык биз ийәрдик! Түрлү шоколадлар, “куш сүдү”, “метеорит”...

Хербир иштән инсана арада-сырада дүшер келепир: екмек фабрикасындан (пекарнедән) – бир екмек, сужук фабрикасындан – бир парча сужук му, пастырма мы. Бу курал херердә ишлеер. Еер иш ериндә имеелик тарафындан бишей йокса билә, хеп окадар бир файда олэр докторлара да, терзилерә дә, заабитлерә дә.

Түрк.: Бал тутан пармагыны йалар.

65. БАЛЫК КАФАДАН КОКЭР.

Хербир инсан топлулуунда вар түрлү кишиләр – чалышкан да, хайлаз да, чемрек тә, аар кафалы да. Бир иши башармаа дейни, топлулуу ләәзым бирлештирмәә, үүретмәә, аннатмаа херкезин не хем насыл йапыҗааны. Ким буну йапабилер? Ондерҗи. О ләәзым кендиси өрнек олсун хем херкезинә даврансын, хесаба аларак каршыдакы инсанын кишилини. Башка лафларлан, өндерҗинин ролү пек өнемнидир.

Алалым бир футбол такымыны. Такым пек исләә ойнээр, лидер групасында. Ама тә диишилер саде бир киши – тренер, ойунжулар хеп оннар. Такымын ойуну йарым сезонда бозулэр, футболжулар чекишерләр, гол сокамээрлар, команда тукурланэр ашаа, олэр аутсайдер.

Чок керә бөлә олэр диил саде футболда, ама иштә дә, айледә дә, кәр девлеттә дә.

Түрк.: Балык баштан кокар.

Петри ЧЕБОТАР

ГАГАУЗЧА ДУА

ЕВАНГЕЛИЙА МАТФЕЙДАН, 12: 38-50

1 О гүнү Иисус, ездан чыкып, дениз кенарында отурду. 2 Да чок инсан Онун йанына топланды, өлә ани О, кайык ичинә гирип, отурду, инсан да дениз кенарында калды. 3 О үүретти оннары өрнекләрлән да деди: “Бир екижи чыкты тоом екмәә. 4 Да ачан о екәрди, тоомнарын биразы йол бойуна дүштү, да кушлар, гелип, оннары идиләр. 5 Кимиси ташлык ерлерә дүштү, нередә чок топрак йокту, да чабук филиз сүрдү, зерә топрак дерин диилди. 6 Ама гүнеш дуудуйнан, сендиләр да курудулар, зерә көклери йуфкайды. 7 Кимиси тикеннәр арасына дүштү, да тикеннәр бүүдү да оннары бууду. 8 Кимиси са ии топраа дүштү да берекет верди, ангысы үз кат, ангысы алтмыш кат, ангысы отуз кат. 9 Кимин ишитмәә кулаа варса, ко ишитсин”. 10 Үүренижиләр йаклаштылар да дедиләр: “Нечин өрнеклән оннара сөлеерсин?” 11 О жувап етти оннара: “Чүнкү сизә верилмиштир Гök Падишахлынын саклылыкларыны билмәә, оннара са верилмемиш. 12 Зерә кимдә варса, она таа верилежек хем зееделенежек, ама кимдә йокса, ондан вар оланы да алынажек. 13 Онун ичин оннара өрнеклән сөлеерим, зерә оннар, бакаркан, гөрмеерләр хем, сесләркән, ишитмеерләр хем аннамээрлар. 14 Да оннарда Исая билгижин сөзү таманнанэр, ани деер: “Кулаклар-

рынызлан ишидеженез, ама аннамайаженыз, хем гөзлеринизлән бакаженыз, ама гөрмейеженез. 15 Зерә бу инсаннарын үреклери четин олду, хем кулакларынан аар ишидерләр, хем гөзлерини да кападылар, ки гөзлери гөрмесин, хем кулаклары ишитмесин, хем үреклери да аннамасын, оннар да Бана дөнмесиннәр дейни, ки оннары алыштырайым”. 16 Ама не мутлу сизә, ани гөзлериниз гөрер, хем кулакларыныз ишидер. 17 Герчек деерим сизә, ани билгичлерин хем айозларынын чойу истәрдиләр гөрмәә, не сиз гөрерсиниз, да гөрмедиләр, хем ишитмәә, не сиз ишидерсиниз, да ишитмедиләр. 18 Ама сиз сесләрин екижи ичин өрнәән маанасыны. 19 Ким Гök Падишахлыны ичин сөзү ишидер да аннамээр, она гелер йарамаз да үрендән екилени чалэр - бу йол бойуна дүшән тоому нышаннээр. 20 Ташлык ерлерә дүшән да нышаннээр ону, ким, сөзү ишидип, осаат севинмәклән кабледер ону. 21 Ама көк салмадыны ичин аз вакыт дурэр, хем ачан гелер кахыр йада сөз ичин кооламак, чабук атылэр. 22 Тикеннәр арасына екилән да нышаннээр ону, ким ишидер сөзү, ама бу дүнненин заа-метлери хем зенгинник алдангачлыны бууэрлар ону, да о гетирәмеер берекет. 23 Ама ии топракта екилән нышаннээр ону, ким ишидер сөзү хем аннээр ону, да берекет верер, ангысы үз кат, ангысы алтмыш кат, ангысы отуз кат”.

Паалы достлар! Не дә олса, лафедин гагаузча, окуйун уийат, үүредин буну ушаклара да. Варса йазыларыныз, истәрсениз пайлашмаа фикирлеринизи газетада, беклеериз сиздән кийат бу адресә kopusciuv@mail.ru.

АО Asociatia Culturala “LUMINA”
c/f 1013620007983
c/d 222451200121978
FinComBank SA
fil.12 Comrat
FTMDMD2X411

«Хакикатын сеси»
газетасы
Газетанын куржусу:
«Айдыннык»
култура-айдыннатмак
жүмнә топлулу

Редактор:
Виктор КОПУЩУ.
Газетадан материал алынарса,
кайнак гөстерилсин ләазым.

kopusciuv@mail.ru
www.aydinnik.org
www.kopuzsesi.com
www.komrat.pravorg.ru
+373-79-79-50-79

UYUMAA

“Uyumaa. Sade etişeyim evä da cingilecäm divan üstünä. Uyumaa. Kapamaa gözlerimi da sessizliktä sade uyumaa. Te planım. Beenerim bu planı! Başka bişey istämeerim”.

Vladislav çıktı şkoladan. Onun okuldaşları hepsi artık gitmiştilär. Çıktı büük sokaa, da yavaş aylandı durakta duran bir sürü maşınayı, da geçti yolun öbür tarafına. “Nadi büün dedi, ani o haylaz bir çocuk. İstämeer üürensın uroklarını. Bu – birinci urokta, fizikada. Nadiylän barabar oturêrlar artık yılın taa çetkesindän, o herkerä suuk kendini götürärdi, ama büün heptän.

Literaturada sa Angelina Dmitrievna dedi, ki o okuyêr, ama bişey anlamêêr. Dooru cuvap verämedi soruşlara.

Neçin bän söyleyim, ya? Sansınnar, ani bän bişey bilmeerim, ani okumadım... İkisi dâ bir gündä!”

“Bän düşünerim, ne sendän olacek, be, Vladislav. Sän gördün mü notaları? Nezaman düzeltecän durumunu? Belli, ki genä okumamışın ya da okudun, ama... bilmeerim, nesoy okudun? Boşuna vakt kaybetmêk,” – uroon bitkisindä söledi Angelina Dmitrievna.

Etişti evä. Attı çantasını köşeyä. Girdi telefonundan internetä. Bişey yokmuş. Okudu telefonuna ükledii cümbüş kiyadını, gözlerini birkaç sefer geçirip soldan saaya, gülümsedi – sade dudakların saa tarafı biraz yukarı kalktı. Koydu telefonunu bir tarafa.

“Annamêêrım! Ne onnar bendän isteerlär!”

Bastı televizorun pultuna. Başladı bakmaa bir programayı, sora öbürünü. Buruşturdu aazını. Genä biraz baktı. Süündürdü da döndü arkasını.

Güüdesi bir aar güüdäydi. Elleri hem ayakları sansın kumdandı. Açan kaldırdı biraz yukarı ellerini, onnar, sansın kumdan yapılı, aar

düşärdilär geeri. Deniz boyunda gidärdi. Savaşardı saymaa adımnarı. Bir, iki, üç... onüç, onbeş... Of, şaşırıldım. Enidän. Bir, iki... Erdä herersi kumdu, uzakta görünärdi gemilär.

Daptur geldi telefonun sesindän.

– Alo. İrina? Da. Bän, bilmeerim ne verdilär matematikada. Sade testi yazmaa bitkiyädän, alle. Yok... Yok. Yapmadım taa. Haydi.

Cingildi genä divana.

“Ne aar düş. Ne aar güüdäm, – düşündü. – Hiç bişey istämeerim yapmaa! Uyumaa da. Uf, bulmuş ne gelmää düşümä dâ. Aslısında ölä dâ var – ellerim kumdan gibi”.

Baktı internettä mesajlarına.

“Varmış futbol büün okulun yanında. Gideyim mi? Bekim, başka kerä, diil büün. Ne yapayım? Yıkayım mı maşınayı? Yaarın. Söleyecäm bobama, ani yaarın yıkayacam. Testi mi yapayım? Ama taa var vakt. Yatacam sade. Sade yatacam, nicä Tutanhamon müzeydä.”

Geldi küçük kızkardaşı okuldan. Kaçarak girdi içeri.

– Batö! Sän en islää batüysun! Hem dışarda ölä islää hava, gördün mü?

– Ölä mi? – güldü Vladislav, bakarak tavana.

– Da! – Baardı Sofi da kaçarak çıktı içerdän.

Bir dâ, döndü geeri:

– Yardım edecän mi genä, ingiliz dilinidä urokları yapayım?

– Eer seslärşän... – kaldırdı sade kafasını Vladislav, baktı Sofiyä.

– Annaştık! – gülümsedi Sofi da kaçarak genä çıktı.

Vladislav oturdu divanın kenarına. Baktı bir-iki cümbüşä telefonda. Kapadı ekranı, koydu cöbünä. Kalktı da baktı dışarı pençeredän. Gideyim futbola – karar aldı.

Kristina KOÇAN

ANA DİLİM – TATLI BAL

BEŞALMAYA VARALIM

Dan erleri alaca,
İndim, gittim garaja.
Kolçi imemiş ekmek,
Şişirer bir tekerlek.

Dürmä, Angel, kaşını,
Ver, Andreyin, skatını.
Beşalmaya varalım
Hem vakitlan gezelim.

Bas islää, Kolçi, gaza,
Etişelim Kongaza.
Cannanalım orada,
Kayış baksın çoraba.

Yol buyu, aul-aul,
Tumbalar oldu daul.
Genä seninnän, dostum,
Büük zorumda buluştum!

Saveli EKONOMOV

İÇİMDEKİ ŞEYTAN

Sabaalän raat uyanamêêrim,
Gecä dä uykuya daalamêêrim.
Sansın kalbim kuruyêr
Pak çöşmenin önündä.

Kendimi bu dünnedä duyamêêrim
Hem kurban olmaa istämeerim.
Gözüm karannık görer
Aydınnık bu dünnedä.

Üreemä raatlık bulamêêrim,
Sözümä saabi olamêêrim.
Sizincä bu neçin olêr
Taş gibi bir ürektä?

Zorluklar çekmää istämeerim,
Hem diri dä gömülämeerim.
Allahım, beni kurtar,
Şeytan kalbimi enseer.

Leonid TOLMAÇ

BUCAKTA İLKİYAZ

Güneş urêr Bucaan tarafına,
Verer kuvet erä hem insana.
Sıcak lüzgär sever suradını,
Kuşlar aarêêr eski yuvasını.

Sırtmaç toplêêr tolokada sırı,
Eşil kundak çoktan sardı kırı.
Patlêêr toomruk, yaprak alêr soluk,
Göklär açık, derin hem da duruk.

Açtı çoktan ilkyazın erken çiçecii,
Onda kaçêr paskellä böcecii.
Dolay cinnêêr, öter hem dä çalêr,
Hem hepsi eş kendisinä aarêêr.

Sevgi enseer, dalgaladıp canımızı,
Gercik koku kaplêr başçamızı.
Mayıl çalêr kuşlar eni türküleri,
Çiçek açêr Bucaan bu kitka küüleri.

Aleksandra KRİSTOVA

AYOZ ALTINAAZLI İOANIN LİTURGİYASI

GAGAUZÇA DUA

Diakon: Saabiyä dua edelim:

İnsan: Ey, Saabi, hayırla.

“Ayoz Allah” türküsünün önündä dua

Popaz: Ayozların arasında Olan ayoz Allah, Ani serafimnerdän üç ayozlu çalgıylan metinnenersin, hem heruvimnerdän saltanatlanêrsın, hem hepsi gökteki kuvetlerdän baş iiltmäk kabledersin. Sän herbir işi yoktan var ettin, Kendi simana hem benzeyişinä görä insanı yarattın hem herbir verginnän onu donattın, Sän isteyenä ariflik hem akıl verersin hem günah edeni brakmêêrsın, ama kurtuluş için pişmannık koyêrsın. Sän yakışıkladın bizi, Senin aşaalanmış hem yakışiksız izmetkerlerini, şindi dä Senin kurban sofranın saltanatı önündä durmaa hem Sana düşän baş iiltmäk hem metinnik getirmää. Kendin, ey, Zapçı, bizim, günahkerlerin, aazımızdan üç ayozlu çalgıyı kablet hem Senin iiliindä bizi dolaş, istenän hem istänmeyän herbir günahımızı afet, bizim cannarımızı hem güdelerimizi ayozla hem yakışıkla bizi iuduacılıklan izmet etmää Sana bütün yaşamamızda ayoz Panaiyanın hem eveldän Sana izmet etmiş hepsi ayozların duaları için.

Zerä ayozsun, bizim Allahımız, hem Sana şükür yollêêrız, Bobaya, hem Oola, hem Ayoz Duha, şindi, hem hojma, hem daymaların daymalarınadak.

İnsan: Amin.

Ayoz Allah, ayoz Kuvetli, ayoz Ölümsüz, hayırla bizi (*üç kerä*).

Şükür Bobaya, hem Oola, hem Ayoz Duha hem şindi, hem hojma, hem daymaların daymalarındak. Amin.

Ayoz Ölümsüz, hayırla bizi.

Ayoz Allah, ayoz Kuvetli, ayoz Ölümsüz, hayırla bizi.

“Ayoz Allah” çalmarkan, popaz hem diakon baş iilderlär masanın önündä da çıkêrlar karşıya.

Diakon: İzin ver, boba.

Popaz iisözeer okuyucuyu, kim Apostolu okuyacak.

Popaz: İisözlüdür Saabinin adına gelän.

Diakon: İisözlä karşıyı, boba.

Popaz: İisözlüysün Sän padişahlının saltanatlı tronunda, Sän, Angısı heruvimnerin üstlerindäysin her zaman, şindi, hem hojma, hem daymaların daymalarınadak. Amin.

Apostolun okunması

Diakon: Akıla alalım.

Popaz: Selemet hepsinizä.

Okuyucu: Hem senin duhuna.

EVANGELİYA MATFEYDÄN, 13: 1-23

1 O günü İsus, evdän çıkıp, deniz kenarında oturdu. 2 Da çok insan Onun yanına toplandı, ölä ani O, kayak içinä girip, oturdu, insan da deniz kenarında kaldı. 3 O üretti onnarı örneklärlän da dedi: “Bir ekici çıktı toom ekmää. 4 Da açan o ekärdi, toomnarın birazı yol boyuna düştü, da kuşlar, gelip, onnarı idilär. 5 Kimisi taşlık erlerä düştü, neredä çok toprak yoktu, da çabuk filiz sürdü, zerä toprak derin diildi. 6 Ama güneş duuduynan, sendilär da kurudular, zerä kökleri yufkaydı. 7 Kimisi tikennär arasına düştü, da tikennär büüdü da onnarı buudu. 8 Kimisi sa ii topra düştü da bereket verdi, angısı üz kat, angısı altmış kat, angısı otuz kat. 9 Kimin işitmää kulaa varsa, ko işitsin”. 10 Ürenicilär yaklaştılar da dedilär: “Neçin örneklän onnara söleersin?” 11 O cuvap etti onnara: “Çünkü sizä verilmiştir Gök Padişahlının saklıklarını bilmää, onnara sa verilmemiş. 12 Zerä kimdä varsa, ona taa verilecek hem zeedelenecek, ama kimdä yoksa, ondan var olanı da alınacak. 13 Onun için onnara örneklän söleerim, zerä onnar, bakarkan, görmeirlär hem, seslärkän, işitmeirlär hem annamêêrlar. 14 Da onnarda İsaye bilgicin sözü tamannanêr, ani deer: “Kulaklarınızla işideceniz, ama annamayacaksınız, hem gözlerinizlän bakacanız, ama görmeyeceniz. 15 Zerä bu insannarın ürekleri çetin oldu, hem kulaklarının aar işiderlär, hem gözlerini da kapadılar, ki gözleri görmesin, hem kulakları işitmesin, hem ürekleri da annamasın, onnar da Bana dönmesinnär deyini, ki onnarı alıştırırım”. 16 Ama ne mutlu sizä, ani gözleriniz görer, hem kulaklarınız işider. 17 Gerçek deerim sizä, ani bilgiçlerin hem ayozların çoyu istärdilär görmää, ne siz görersiniz, da görmedilär, hem işitmää, ne siz işidersiniz, da işitmedilär. 18 Ama siz sesläyin ekici için örnään maanasını. 19 Kim Gök Padişahlı için sözü işider da annamêêr, ona gelir yaramaz da üreendän ekileni çalêr - bu yol boyuna düşän toomu nışannêêr. 20 Taşlık erlerä düşän da nışannêêr onu, kim, sözü işidip, o saat sevinmäklän kableder onu. 21 Ama kök salmadı için az vakit durêr, hem açan gelir kahr yada söz için koolamak, çabuk atılır. 22 Tikennär arasına ekilän da nışannêêr onu, kim işider sözü, ama bu dünnein zaametleri hem zenginnik aldangaçlı buuêrlar onu, da o getirämeer bereket. 23 Ama ii toprakta ekilän nışannêêr onu, kim işider sözü hem annêêr onu, da bereket verer, angısı üz kat, angısı altmış kat, angısı otuz kat”.

HABERLÄR

Sürmāk ayının 17-dä Komratta gagauzların millet rubalarının gösterisi yapıldı. Çadırdan kolektiyoner Lidiya Todieva çoktan toplêr bu kolektiyayı. Gösterilän fistannarın arasında var 100 yıllık da. Kimilerini usta enilemiş, kimisi sä eski stildä kalmış. Resim galereyasında geçän gösteriyä katıldı başkan, Bakannık Komiteti azaları hem meraklılar.

Taa ileri L. Todieva kapalı gösteri yaptı Çadırdä, neredä o işleer modelyer. Usta büklerä millet rubalarından başka, küçük kuklara da diker gagauz fistanlarını hem yapêr ayakkabı.

Sürmāk ayının 18-dä anılmış türkolog, gagauz dilinin araştırmacısı prof. L. A. Porkovskaya (1925-2009) 92 yaşını tamannayaceydi. Onun anısı için Komratta Bilim merkezindä tombarlak masa yapıldı. Toplanannar urguladılar onun bük rolunu gagauz dilinin araştırmasında hem standartlaştırılmasında. Beşalmada Lüdmila Pokrovskayanın mezarına da çiçek koyuldu.

KDU-da da L. Pokrovskaya bir seminarda anıldı. Seminara katıldı gagauz filologiyası kafedrasından üüredicilär hem üürenicilär, angıları kendi dokladlarını okudular. Bibliotekacılar da stend hazırladılar.

IV dünnä gagauz kongresi için Bilim-araştırma merkezi "Bilgilär" jurnalını çıkaracak. BAM direktoru P. Paşalıya görä, jurnalda erleştirilecek politiklerin, Gagauziyadan hem aşırıdan bilim adamnarın yazıları. 400 sayfalık jurnal yılda bir kerä çıkacak.

Bilim-praktika jurnalı olacak Bilim merkezinin yayın organı. Bölä bir jurnalın proekti varmış taa rametli M. Maruneviçtä, angısının adını taşıyêr Bilim merkezi.

Kongres katılımcıları kabledeceklär jurnalı hem taa başka kıyat da.

Paalı dostlar! Ne dä olsa, lafedin gagauzça, okuyun kıyat ana dilimizdä, üüredin uşakları da buna. Varsa interesli yazılarınız, istärseniz paylaşmaa fikirlerinizi bizim okuyucularımızlan, bekleriz sizin yazılarınızı kopusciuv@mail.ru poçtasına.

AO Asociația Culturală "LUMINA"
c/f 1013620007983
c/d 222451200121978
FinComBank SA
fil.12 Comrat
FTMDMD2X411

"HAKİKATIN SESİ"
gazetası
Gazetanın kurucusu:
"AYDINNIK"
kultura-aydınlatmak
cümnä topluluğu

Redaktor:
Viktor KOPUŞÇU.
Gazetadan material alınarsa,
kaynak gösterilsin lăazım.

kopusciuv@mail.ru
www.aydinnik.org
www.kopuzsesi.com
www.komrat.pravorg.ru
+373-79-79-50-79